

Małgorzata Babula

ORCID 0000-0001-5570-1814

WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa

malgorzata.babula@gmail.com

DOI: 10.34888/ppw.2021.23-38

WSPÓŁCZESNY KOŚCIÓŁ PAŃSTWOWY W REPUBLICIE ISLANDII

WSTĘP

Jak zaznacza Marek Mozgawa, demokracja nie determinuje tego, że dane państwo można określić jako państwo prawne. Środek ciężkości w tym przypadku spoczywa na prawach i wolnościach człowieka, ich zakresie i respektowaniu¹, nie zaś na samym ustroju państwa; chociaż trudno jest oderwać jedno od drugiego. Są to przecież naczynia powiązane. Z tej perspektywy Islandia jest krajem, który, obok Norwegii, Szwecji i Danii, zasługuje na szczególną uwagę. Nordyckie kraje od lat plasują się w czołówkach rankingów i statystyk, które weryfikują jakość życia na ich obszarach, a Islandia od ponad dekady prowadzi w raporcie analizującym faktyczną równość między kobietami i mężczyznami w przestrzeni życiowej oraz zawodowej². Warto dodać, że wzmiankowany raport obejmuje wszystkie kraje świata.

Wspomniana liberalność prawa islandzkiego w kontekście praw i wolności jednostki może przysłańać przywiązanie Islandczyków do tradycji i wartości. Nic bardziej mylnego. Islandczycy w pełni utożsamiają się ze swoimi korzeniami, z dorobkiem kulturowym i prawnym. To ich wolą w 2012 roku państwo utrzymało status kraju wyznaniowego³. Chcąc zezemplifikować owo przenikanie się sfery świeckiej z wyznaniową, ich koegzystowanie, można przytoczyć artykuł 10 Konstytucji Republiki Islandii stanowiący, iż osoba obejmująca urząd prezydenta składa przysięgę lub ślubowanie przestrzegania konstytucji. W tym samym fragmencie ustawa zasadnicza zastrzega, że sporządza się dwa identyczne oryginały

¹ <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2013/12/21f721df4326f25b5a54ec9972516f90.doc>, s. 187–188 [dostęp: 20 kwietnia 2021 r].

² The Global Gap Index; <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality> [dostęp: 21 kwietnia 2021 r.].

³ Zob. M. Babula, *Equality in the Icelandic legal and social order*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 6 (58), s. 533–544.

złożonej przysięgi lub ślubowania. Przy czym tekst przysięgi przechowywany jest w *Alþingi*, a tekst ślubowania w Archiwum Państwowym⁴. W kulturze prawnej chrześcijaństwa pogodzenie tak dużego liberalizmu egzystencjalnego z silną pozycją Kościoła wydaje się zaskakujące, ale za determinantę tego stanu rzeczy można uznać m.in. osadzenie protestantyzmu na zasadzie (jednej z pięciu) *sola scriptura*. Uznaje ona, że jedynym wyznacznikiem interpretacji religii w ujęciu teoria–praktyka jest Pismo Święte⁵; jest to przecież słowo Boga i nic nie może stać ponad nim.

ISLANDZKA WYZNANIOWOŚĆ W UJĘCIU PRAWNYM I STATYSTYCZNYM

Status Kościoła państwowego jako publicznego związku wyznaniowego regulują ustawy o zarejestrowanych związkach wyznaniowych⁶. Swoboda aktywności jednostki na polu wyznaniowym jest w Islandii bardzo duża. Dopuszcza się bowiem zakładanie stowarzyszeń religijnych i praktykowanie religii zgodnie z indywidualnymi przekonaniem, przy wyłącznym zastrzeżeniu, iż owe praktyki nie mogą godzić w porządek publiczny oraz moralność publiczną, a sama nazwa organizacji religijnej lub związku wyznaniowego nie może wprowadzać w błąd⁷. Co więcej, związki wyznaniowe oraz organizacje religijne nie są objęte obowiązkiem rejestracji, korzystając jedynie z fakultatywności tejże. W praktyce bardzo ułatwia to funkcjonowanie takim organizacjom lub związkom, albowiem rejestracja pociąga za sobą dalsze zobowiązania o charakterze sprawozdawczym. Termin na składanie sprawozdań jest określony ustawowo i przypada rokrocznie przed końcem marca. Ewentualne nieprawidłowości lub braki w raporcie muszą zostać uzupełnione pod rygorem usunięcia związku z rejestru.

Założycielami związku wyznaniowego mogą być osoby spełniające wymogi formalne do służby państwowej (z wyłączeniem obowiązku obywatelstwa⁸) mające nie mniej niż 25 lat. Na szczeblu konstytucyjnym służba publiczna jest

4 M. Babuła, *Konstytucja Republiki Islandii. Komentarz*, Rzeszów 2020, s. 28.

5 O kształtowaniu się luteranizmu w krajach nordyckich szerzej: S. Sagan, *Kościół Państwowy w Islandii*, „Studia z prawa wyznaniowego” 2007, t. 10, s. 61–70; <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3b2af3ec-224f-4afi-a1b9-obfe1b52c70e> [dostęp: 1 marca 2021 r.].

6 Ustawa o zarejestrowanych związkach wyznaniowych, nr 108/1999, <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1999108.html> [dostęp: 3 kwietnia 2021 r.].

7 Art. 63 Konstytucji Republiki Islandii, nr 33/1944, <https://www.althingi.is/lagas/150a/1944033.html> [dostęp: 1 kwietnia 2021 r.] w zw. z ustawą o zarejestrowanych stowarzyszeniach wyznaniowych, nr 109/1999, <https://www.althingi.is/lagas/150a/1999108.html> [dostęp: 1 czerwca 2021 r.].

8 Zob. Opinia komisji w sprawie praw i obowiązków pracowników rządowych, <https://www.althingi.is/altext/120/s/0912.html> [dostęp: 31 maja 2021 r.].

Współczesny Kościół Państwowy w Republice Islandii

uregulowana w artykule 20. Zgodnie z jego treścią piastunów urzędów publicznych mianuje prezydent, a objęcie funkcji następuje po złożeniu odpowiednio przysięgi lub ślubowania na przestrzeganie ustawy zasadniczej. Przystąpić do związku wyznaniowego lub organizacji religijnej może natomiast każdy, kto osiągnął 16. rok życia. Swobodę tworzenia stowarzyszeń oraz praktykowania religii normuje ustawa o zarejestrowanych stowarzyszeniach wyznaniowych z 1999 roku⁹. Równocześnie Konstytucja Republiki Islandii wyklucza możliwość pozbawienia jednostki praw obywatelskich lub osobistych ze względu na jej przekonania religijne, ale te same przekonania nie zwalniają jednostki z obowiązków obywatelskich.

W przypadku dzieci ustawodawca przewidział kilka czynników warunkujących zasady przynależności małoletnich do związku wyznaniowego lub organizacji religijnej. Po pierwsze, jeżeli rodzice dziecka w chwili jego urodzenia pozostają w związku małżeńskim lub są zarejestrowani w związku nieformalnym, dziecko należy do tego samego związku wyznaniowego lub organizacji religijnej, do której przynależą rodzice. Po drugie, jeżeli rodzice dziecka pozostają w związku małżeńskim lub zarejestrowanym konkubinacie, ale należą do różnych związków wyznaniowych lub organizacji religijnych albo jedno z rodziców pozostaje poza ww. strukturami, podejmują oni wspólną decyzję, czy i do jakiego ugrupowania religijnego powinno należeć dziecko. Do tego czasu status dziecka pozostaje nieokreślony¹⁰. Po trzecie, jeżeli rodzice dziecka nie pozostają w związku małżeńskim ani nie mieszkają razem, powinno ono należeć do tego samego związku wyznaniowego lub tej samej organizacji religijnej co rodzic, który sprawuje opiekę.

W kontekście ostatniego założenia znaczenie może mieć projektowana zmiana w przepisach. 15 kwietnia 2021 r. odbyło się drugie czytanie projektu ustawy o prawach dziecka. Zgodnie z założeniami przygotowanych zmian dziecko będzie mogło być zameldowane u obojga rodziców, żeby przy sprawie rozwodowej każdy rodzic miał równe szanse do opieki nad małoletnim. Zgodnie z ustawą o prawach dziecka¹¹, gdy rodzice sprawują wspólną opiekę nad dzieckiem, muszą wspólnie podejmować wszystkie ważne decyzje dotyczące dziecka.

Jeśli rodzice nie mieszkają razem, rodzic, z którym dziecko zamieszkuje, ma prawo do podejmowania decydujących ustaleń dotyczących codziennego życia

⁹ Ustawa o zarejestrowanych stowarzyszeniach wyznaniowych, nr 109/1999.

¹⁰ Art. 8 ustawy o związkach wyznaniowych w zw. z art. 9 ustawy zmieniającej ustawę o związkach wyznaniowych, nr 6/2013, <https://www.althingi.is/altext/stjt/2013.006.html> [dostęp: 3 marca 2020 r.].

¹¹ Ustawa o prawach dziecka, nr 76/2003; <https://www.althingi.is/altext/stjt/2012.061.html> [dostęp: 21 kwietnia 2021 r.]. Warto nadmienić, że „Ustawa o prawach dziecka” to dosłowne tłumaczenie z języka islandzkiego, a w samej ustawie znajdują się przepisy normujące różne przestrzenie życiowe, m.in. pieczę nad dzieckiem. Zatem spektrum spraw, które reguluje ustawa, jest znacznie szersze niż tylko *stricte* prawa dziecka.

dziecka, takich jak: miejsce zamieszkania dziecka w Islandii, wybór przedszkola, szkoły podstawowej i opieki dziennej, regularną lub niezbędną opiekę zdrowotną oraz regularne zajęcia rekreacyjne. Rodzice, którzy wspólnie sprawują opiekę nad dzieckiem, powinni jednak zawsze zasięgnąć porady przed rozstrzygnięciem tych spraw dziecka.

Jeżeli jeden z rodziców sprawujących opiekę nad dzieckiem nie może wykonywać swoich obowiązków opiekuńczych, stosuje się konieczne decyzje drugiego, dotyczące dobra osobistego dziecka. Jeżeli rodzice sprawują wspólną opiekę nad dzieckiem, jedno z rodziców nie może wywieźć dziecka z kraju bez zgody drugiego.

W przygotowanym projekcie ustawy dodane zostaną również art. 28a i 29a¹², które zakładają odpowiednio, że:

- a) gdy rodzice sprawują wspólną opiekę nad dzieckiem, muszą wspólnie podejmować wszystkie ważne decyzje dotyczące dziecka. Jeśli rodzice nie mieszkają razem, rodzic, z którym dziecko zamieszkuje, ma prawo do podejmowania decydujących decyzji dotyczących codziennego życia dziecka, takich jak: miejsce zamieszkania dziecka w Islandii, wybór przedszkola, szkoły podstawowej i opieki dziennej, regularną lub niezbędną opiekę zdrowotną oraz regularne zajęcia rekreacyjne. Rodzice, którzy wspólnie sprawują opiekę nad dzieckiem, powinni jednak zawsze zasięgnąć porady przed rozstrzygnięciem tych spraw dziecka. Jeżeli jeden z rodziców sprawujących opiekę nad dzieckiem nie może wykonywać swoich obowiązków opiekuńczych, stosuje się konieczne decyzje drugiego rodzica, dotyczące dobra osobistego dziecka. Jeśli rodzice sprawują wspólną opiekę nad dzieckiem, jeden rodzic nie może wywieźć dziecka z kraju bez zgody drugiego;
- b) jeśli rodzic, który nie jest w związku małżeńskim i sprawuje wyłączną opiekę nad dzieckiem, poślubia kogoś innego niż drugi rodzic, wówczas rodzic i ojczym/macocha mogą uzgodnić wspólną opiekę nad dzieckiem. To samo dotyczy sytuacji, gdy rodzic zawarł konkubinat z kimś innym niż drugi rodzic, pod warunkiem że zarejestrowany konkubinat znajduje się w rejestrze krajowym przez rok z rzędu.

Chociaż ustawodawca nie wspomina w żadnym fragmencie wprost o przynależności dziecka do konkretnego związku wyznaniowego lub organizacji religijnej, sformułowanie „wszystkie ważne decyzje dotyczące dziecka” można rozszerzyć *per analogiam* również na kwestie owej przynależności do związku wyznaniowego lub organizacji religijnej.

¹² Tamże.

Z danych na rok 2020 wynika, że przynależność do związków wyznaniowych i organizacji religijnych innych niż Kościół narodowy Islandii kształtuje się następująco (dotyczy to ogółu społeczeństwa, bez względu na wiek i płeć)¹³:

2020	Total
The Independent Congregation of Reykjavík	10,003
The Independent Congregation	3,241
The Independent Congregation of Hafnarfjörður	7,216
The Roman Catholic Church	14,632
The Seventh Day Adventist Church	628
The Pentecostal Church of Iceland	2,099
The Congregation of Sjónarhæð	44
Jehova Witnesses	608
The Bahá'í Community	353
Pagan Worship	4,764
The Church of Smárinn	428
The Church of Jesus Christ the Latter-day Saints	161
The Christian Way, a Church for You	498
Word of Life	0
The Rock – Christian Community	0
The Icelandic Buddhist Society	1,115
The Church of Kefas	110
The First Baptist Church	37
The Icelandic Muslim Association	623
The Icelandic Church of Christ	241
The Church of the Annunciation	115
The Society of Believers	26
Nátthagi Zen Buddhism	180
Betania Christian Community	128
The Russian Orthodox Church	742
The Serbian Orthodox Church	377
Family Federation for World Peace and Unification (Sun Myung Moon)	17
The Pagan Chieftainship of Reykjavík	29

¹³ http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__menning__5_trufelog/MAN10001.px/table/tableViewLayout1/?rxid=bb48596d-61af-4a6b-be3c-e11e489ff3da [dostęp: 31 maja 2021 r.].

2020	Total
Home Church	78
Soko Gakkai International	172
The Islamic Cultural Center of Iceland	377
The Church of the Resurrected Life	23
The International Church of God and the Office of Jesus Christ	68
Catch the Fire, a Christian Society	196
The Christian Society of Vonarhöfn	24
Heaven on Earth	38
The House of Prayer	28
Emmanuel Baptist Church	37
The Salvation Army	95
Iceland – a Christian Nation	13
Zuism	1,213
The Icelandic Ethical Humanist Association	3,507
The Reborn Christian Church of God	20
The Beth Shekinah Apostle Church	27
The New Avalon Center	5
DiaMat	139
Tibetan Buddhist	28
The Islamic Foundation of Iceland	281
Ánanda Marga	9
The Iceland Diamond Way Centre	27
Vitund	2
Lakulish Yoga Iceland	0
Ethiopian Orthodox Tewahedo in Iceland	0
Other and not specified	52,086
No religious organisation	26,114

Jako Kościół narodowy Kościół islandzki jest opodatkowany. To oznacza, że sam płaci podatki, ale również, że wszystkie osoby po ukończeniu 16. roku życia, zameldowane na Islandii, mają ustawowy obowiązek uiszczania podatku kościelnego (wskazując wybrany zarejestrowany Kościół lub związek wyznaniowy). Osoby nienależące do Kościoła islandzkiego, a równocześnie niebędące członkami żadnego innego związku wyznaniowego oraz żadnej innej organizacji religijnej, nie są zwolnione z tych danin. Mają bowiem obowiązek płacić podatki

na rzecz Háskóli Íslands, czyli Uniwersytetu Islandzkiego¹⁴. Obecnie podatki na rzecz Kościoła płać 184 594 osoby, a statystyki danin na rzecz pozostałych organizacji/związków wyznaniowych prezentują się następująco¹⁵:

2020	Parish fees payers
The Independent Congregation of Reykjavík	7,537
The Independent Congregation	2,619
The Independent Congregation of Hafnarfjörður	5,567
The Roman Catholic Church	10,856
The Seventh Day Adventist Church	537
The Pentecostal Church of Iceland	1,739
The Congregation of Sjórnarhæð	34
Jehova Witnesses	516
The Bahá'í Community	298
Pagan Worship	4,324
The Church of Smárinn	338
The Church of Jesus Christ the Latter-day Saints	136
The Christian Way, a Church for You	403
Word of Life	0
The Rock – Christian Community	0
The Icelandic Buddhist Society	953
The Church of Kefas	90
The First Baptist Church	34
The Icelandic Muslim Association	480
The Icelandic Church of Christ	196
The Church of the Annunciation	108
The Society of Believers	23
Nátthagi Zen Buddhism	171

- ¹⁴ W. Janisiewicz, *Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Ministerstwo rodziny, pracy i polityki społecznej, Departament rynku pracy*, s. 13, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/islandia/Islandia.pdf [dostęp: 6 kwietnia 2021 r.]. Zob. S. Sagan, *Kościół...*, dz. cyt., s. 68. Uniwersytet Islandzki (Háskóli Íslands) to największa uczelnia publiczna w Islandii (znajduje się w Reykjavíku), https://english.hi.is/university_of_iceland [dostęp: 31 maja 2021 r.]. Uniwersytet Islandzki jest największym i najstarszym, następnie plasuje się prywatny Uniwersytet w Reykjavíku (Háskólinn í Reykjavík) oraz Uniwersytet w Akureyri (Háskólinn á Akureyri). Za: <https://utulethule.pl/studia-na-islandii-niekoniecznie/> [dostęp: 31 maja 2021 r.].
- ¹⁵ http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__menning__5_trufelog/MAN10001.px/table/tableViewLayout1/?rxid=bb48596d-61af-4a6b-be3c-e11e489ff3da [dostęp: 31 maja 2021 r.].

2020	Parish fees payers
Betania Christian Community	105
The Russian Orthodox Church	594
The Serbian Orthodox Church	296
Family Federation for World Peace and Unification (Sun Myung Moon)	15
The Pagan Chieftainship of Reykjavik	28
Home Church	75
Soko Gakkai International	144
The Islamic Cultural Center of Iceland	266
The Church of the Resurrected Life	21
The International Church of God and the Office of Jesus Christ	58
Catch the Fire, a Christian Society	146
The Christian Society of Vonarhöfn	19
Heaven on Earth	36
The House of Prayer	23
Emmanuel Baptist Church	29
The Salvation Army	88
Iceland – a Christian Nation	12
Zuism	1,172
The Icelandic Ethical Humanist Association	3,238
The Reborn Christian Church of God	13
The Beth Shekinah Apostle Church	26
The New Avalon Center	4
DiaMat	134
Tibetan Buddhist	28
The Islamic Foundation of Iceland	190
Ánanda Marga	9
The Iceland Diamond Way Centre	27
Vitund	2
Lakulish Yoga Iceland	0
Ethiopian Orthodox Tewahedo in Iceland	0
Other and not specified	0
No religious organisation	0

Współczesny Kościół Państwowy w Republice Islandii

Niezależnie od pobieranych podatków Kościół islandzki otrzymuje również wsparcie finansowe od państwa. Ustawa o statusie, zarządzaniu i metodach pracy Kościoła narodowego¹⁶ przewiduje, że państwo musi nie tylko wspierać, ale też chronić Kościół narodowy¹⁷. Kwestie związane z finansami Kościoła regulują m.in.¹⁸ ustawa o nadzorze i finansach kościołów¹⁹ oraz ustawa o gromadzeniu i zarządzaniu funduszami kościelnymi²⁰. Państwo islandzkie płaci Kościołowi narodowemu roczną składkę na podstawie umów dotyczących majątku kościelnego i plebanii między państwem islandzkim a Kościołem narodowym, oprócz innych źródeł dochodu, ustawowych i pozaustawowych. Zgodnie z umowami między państwem islandzkim a Kościołem narodowym, dotyczącymi majątku kościelnego, grunty kościelne i inne dobra kościelne, które im towarzyszą, z wyjątkiem plebanii i elementów do niej przynależących, są własnością państwa islandzkiego. Oznacza to, że wartość sprzedanych gruntów wpływa do Skarbu Państwa.

Nawiązując do wspomnianej wyżej sfery oświaty, warto również odnieść się krótko do nauczania religii w szkołach. Na szczeblu edukacji obligatoryjnej islandzki ustawodawca normuje²¹, że cele kształcenia i nauczania oraz praktyki szkół obowiązkowych powinny zapobiegać dyskryminacji ze względu na pochodzenie, płeć, orientację seksualną, miejsce zamieszkania, klasę, religię, stan zdrowia, niepełnosprawność lub inny status. Nauczanie ma być jak najbardziej wszechstronne, natomiast to w gestii szkoły obowiązkowej ustawodawca pozostawia decyzję, czy przedmioty są/będą nauczane oddzielnie czy w systemie zintegrowanym. Kryteria oceny, w których uznaje się, że uczeń ukończył poszczególne przedmioty, określa ogólnie Ogólnokrajowy Program Nauczania, wskazując równocześnie obligatoryjne przedmioty w programie nauczania na szczeblu obowiązkowym, wśród których znajduje się m.in. religia²².

Dwie przestrzenie państwowe – świecka i religijna – współpracują ze sobą w dużej mierze dzięki Komitetowi Współpracy Althingu i Kościoła narodowego,

16 Ustawa o statusie, zarządzaniu i metodach pracy Kościoła narodowego, nr 78/1997, <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1997078.html> [dostęp: 2 czerwca 2021 r.].

17 Tamże, art. 1 ust.2.

18 Funkcjonowanie Kościoła normuje cały szereg aktów prawnych. Ich wykaz oraz odnośniki do każdego z dokumentów zebrane są na stronie Kościoła: <https://kirkjan.is/kirkjan/log-reglugerdir-starfsreglur-o.fl/#panel-3134e65e-93cb-11e7-80cc-005056bc217f-1> [dostęp: 20 kwietnia 2021 r.].

19 Ustawa o nadzorze i finansach kościołów, nr 22/1907, <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1907022.html> [dostęp: 30 kwietnia 2021 r.].

20 Ustawa o gromadzeniu i zarządzaniu funduszami kościelnymi, nr 20/1890, <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1890020.html> [dostęp: 30 kwietnia 2021 r.].

21 Art. 2.4 ustawy o szkołach obowiązkowych, nr 91/2008, <https://www.althingi.is/altext/stjt/2008.091.html> [dostęp: 12 października 2021 r.].

22 Tamże, art. 26.

będącemu łącznikiem na linii Kościół–państwo²³. Za ideą stworzenia tego komitetu stał pragmatyzm, albowiem komitet swoimi działaniami ma m.in. usprawnić procedurę ustawodawczą oraz zwiększyć efektywność wdrażania w przepisy prawne kwestii związanych z funkcjonowaniem Kościoła. Współpraca odbywa się pomiędzy przewodniczącym parlamentu posiłkującym się jednym członkiem wyznaczonym przez każdą grupę parlamentarną a Radą Kościoła Narodowego²⁴. Komisji przewodniczy równolegle przewodniczący parlamentu oraz biskup.

Powiązania na linii państwo–Kościół dostrzec można również w sposobie mianowania biskupa, którego dokonuje prezydent. Ale równocześnie Kościół cieszy się autonomią wobec władzy państwowej. Jedyne ograniczenie swobody jego działania dotyczy ram prawnych; Kościół musi bowiem działać według zasady legalizmu, czyli w granicach prawa²⁵. Islandia jest jedną diecezją, a podstawową jednostką jest parafia.

ZAKOŃCZENIE

Abstrahując od powyższych kwestii, trzeba współczesną dyskusję o Kościele islandzkim zasadić w jeszcze jednej przestrzeni: wyzwaniach. Jednym z nich może być konfrontacja przedstawionych wyżej informacji oraz danych liczbowych z tym, że Islandia (niezmiennie od dekady) plasuje się w czołówce krajów z największym odsetkiem ateistów. Bazując na opracowaniu Colina Mathersa, ilustrującym wyniki analiz obrazujące rozpowszechnianie się ateizmu we wszystkich krajach świata w 2020 roku²⁶, realia islandzkie są bardzo ciekawe. Interpretacja tych wyników może pójść dwutorowo.

Z jednej strony można stwierdzić, że Islandczycy pokonali bardzo daleką drogę od czasów, gdy opowiedzieli się za zachowaniem statusu Kościoła

23 Odrzucona w referendum z 2010 roku propozycja rozłamu pomiędzy państwem a Kościołem, inicjowana na potrzeby zmiany konstytucji, powraca aktualnie do debaty publicznej. Proponowane rozwiązania mają zostać rozpatrzone w 2021 roku i prognozuje się ich wprowadzenie w życie nie później niż w roku 2034. Szerzej zob. M. Szewczuk, *Minister Sprawiedliwości na temat rozdziału kościoła i państwa*, 8 listopada 2019 r., <https://icelandnews.is/wiadomosci/z-kraju/minister-sprawiedliwosci-na-temat-rozdzialu-kosciola-i-panstwa> [dostęp: 3 marca 2020 r.].

24 Ustawa o Komitecie Współpracy Althingu i Kościoła narodowego, nr 12/1982, <https://www.althingi.is/lagas/150a/1982012.html> [dostęp: 1 czerwca 2021 r.].

25 Tamże, art. 6 w zw. z art. 48. Szerzej o kształtowaniu się Kościoła: <http://www.islandia.org.pl/biskupst.html> [dostęp: 1 marca 2020 r.]. Zob. także S. Sagan, *Ustrój konstytucyjny Islandii*, Rzeszów 2020.

26 C. Mathers, *Religiosity and atheism in 2020*; <https://colinmathers.com/2020/09/05/religiosity-and-atheism-in-2020/> [dostęp: 4 czerwca 2021 r.]. Zob. *Islandia jednym z najbardziej ateistycznych krajów świata*, <https://icelandnews.is/wiadomosci/ze-swiata/islandia-jednym-z-najbardziej-ateistycznych-krajow-swiata> [dostęp: 3 czerwca 2021 r.].

Współczesny Kościół Państwowy w Republice Islandii

islandzkiego jako Kościoła narodowego, albowiem na przestrzeni dekady od wzmiankowanego referendum wzrosła liczba osób określających się jako ateści. O ile w 2013 roku (zatem w rok po referendum) ten wskaźnik wynosił 10% (ale warto dodać, że aż 31% respondentów określiło się jako osoby niewierzące bez równoczesnej deklaracji o ateizmie)²⁷, to w 2020 roku wskaźnik wywindował do około 42% (wzrost o ponad 30 p.p.). Analizy wykonane przez Colina Mathersa wykazują, że aktualnie około 55% Islandczyków to osoby wierzące, z czego około 8% to osoby wierzące i praktykujące, a około 47% to osoby wierzące niepraktykujące. Pozostałe szacunkowe 3% (na wykresie wieńczącym artykuł zostały one zaznaczone kolorem jasnoniebieskim) to osoby niewierzące bez jasnych deklaracji o ateizmie. Powyższe dane zawarte zostały w wykresie zamieszczonym na końcu artykułu²⁸.

Z drugiej strony Islandia to kraj mocno liberalny i bardzo postępowy. Obserwujemy zatem bardzo ciekawe zjawisko, jak by się mogło wydawać, bardzo trudne do pogodzenia i praktycznej realizacji – podtrzymanie tradycji i olbrzymiego przywiązania do niej przy jednoczesnym mocnym zakotwiczeniu we współczesności. Można islandzką rzeczywistość zobrazować na przykładzie wagi, gdzie na dwóch szalach postawiony zostaje z jednej strony Kościół, tradycje etc., a z drugiej współczesność i liberalizacja życia (związki i małżeństwa jedнопłciowe, adopcja dzieci, równouprawnienie kobiet i mężczyzn etc.). W przypadku Islandii owe szale się równoważą. Dociekania tej zależności jawią się bardzo interesująco, ale wymagają głębszej analizy – osadzonej najpewniej u zarania państwa. A idąc dalej trajektorią tych dociekań, najpewniej należy okular przyłożyć do rdzenia luteranizmu, wzmiankowanego na początku tekstu, a także do kształtowania się islandzkiej społeczności, wolnej od stygmatu pochodzenia oddziałującego na pozycję prawną jednostki czy też decentralizacji współżycia społecznego, o których pisze Marian Grzybowski²⁹.

Z całą pewnością jest to materia warta głębszych analiz i weryfikacji *in situ* (tu zasada się jądro) pozorności tego ładu.

Wykres wieńczący artykuł opracowany został na podstawie ankiety obejmującej następujące pytania:

²⁷ *Islandia jednym z najbardziej...*, dz. cyt.

²⁸ C. Mathers, dz. cyt.

²⁹ M. Grzybowski, *Islandia. Zarys systemu ustrojowego*, Białystok 2020, s. 54 i nn.

Survey question	Response categories
Are you a religious person?	A religious person / Not a religious person / A confirmed atheist
Importance [in life: religion]	Very, Rather / Not very / Not at all
How often do you attend religious services?	More than once a week / Once a week / Once a month / Only on special holy days / Once a year / Less often / Never, practically never
Pray to God outside of religious services?	More than once a week / Once a week / At least once a month / Several times a year / Less often / Never
Belief in god	Yes / No / Don't know
Importance [in life: God]	1 (Very important), 2...9, 10 (Not at all important)
Religious affiliation	None, 9 or more religion/denomination categories, Other

Źródło rycin: <https://colinmathers.com/2020/09/05/religiosity-and-atheism-in-2020/> [dostęp: 4 czerwca 2021 r.].

Przyjęte przez Autora założenia dla prawidłowego odczytania wyników ankiet:

Atheist: A „confirmed atheist” and/or does not believe in God.

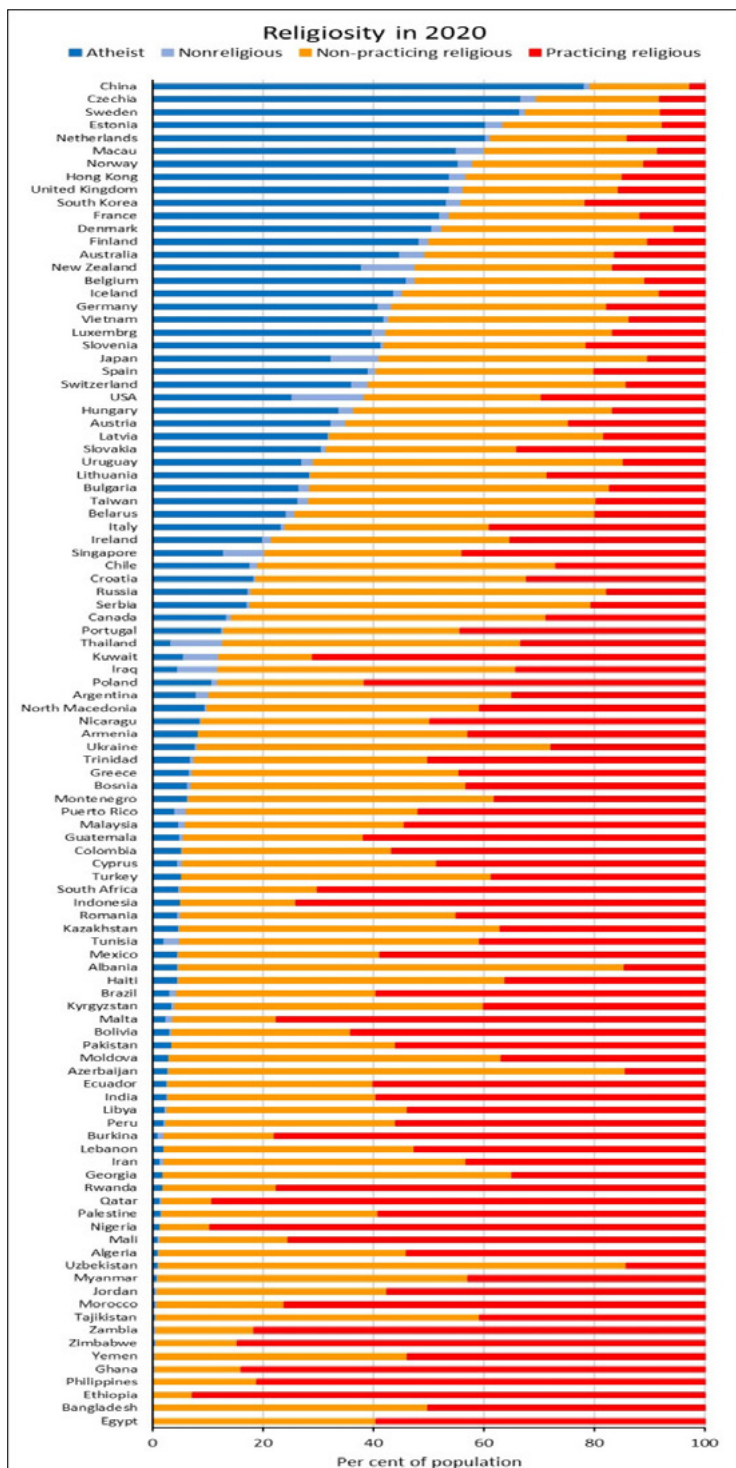
Non-religious: A non-religious person who believes in God, but rates the importance of God as 8–10 at the not important end of a 10-point scale.

Non-practicing religious person: A religious person who believes in God and is non-practicing OR a non-religious person who believes in God, is non-practicing, and rates the importance of God in range 1–7.

Practicing religious person: A religious person who believes in God and is practicing OR a non-religious person who believes in God, is practicing, and rates the importance of God in range 1–7³⁰.

Kluczowe jest wskazanie za Autorem, że badanie odzwierciedla tylko religie monoteistyczne.

³⁰ Tamże.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Babula M., *Equality in the Icelandic legal and social order*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 6 (58), s. 533–544.
- Babula M., *Konstytucja Republiki Islandii. Komentarz*, Rzeszów, 2020.
- Grzybowski M., *Islandia. Zarys systemu ustrojowego*, Białystok 2020.
- Janisiewicz W., *Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Ministerstwo rodziny, pracy i polityki społecznej, Departament rynku pracy*; https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/islandia/Islandia.pdf [dostęp: 6 kwietnia 2021 r.].
- Mathers C., *Religiosity and atheism in 2020*; <https://colinmathers.com/2020/09/05/religiosity-and-atheism-in-2020/> [dostęp: 4 czerwca 2021 r.].
- Sagan S., *Kościół Państwowy w Islandii*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, t. 10, s. 61–70; <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3b2af3ec-224f-4afi-a1b9-obfe1b52c70e> [dostęp: 1 marca 2021 r.].
- Sagan S., *Ustrój konstytucyjny Islandii*, Rzeszów 2020.

AKTY PRAWNE

- Konstytucja Republiki Islandii, nr 33/1944; <https://www.althingi.is/lagas/150a/1944033.html> [dostęp: 1 kwietnia 2021 r.].
- Opinia komisji w sprawie praw i obowiązków pracowników rządowych; <https://www.althingi.is/altext/120/s/0912.html> [dostęp: 31 maja 2021 r.].
- Ustawa o gromadzeniu i zarządzaniu funduszami kościelnymi, nr 20/1890; <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1890020.html> [dostęp: 30 kwietnia 2021 r.].
- Ustawa o Komitecie Współpracy Althingu i Kościoła narodowego, nr 12/1982; <https://www.althingi.is/lagas/150a/1982012.html> [dostęp: 1 czerwca 2021 r.].
- Ustawa o nadzorze i finansach kościołów, nr 22/1907; <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1907022.html> [dostęp: 30 kwietnia 2021 r.].
- Ustawa o prawach dziecka, nr 76/2003; <https://www.althingi.is/altext/stjt/2012.061.html> [dostęp: 21 kwietnia 2021 r.].
- Ustawa o statusie, zarządzaniu i metodach pracy Kościoła narodowego, nr 78/1997; <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1997078.html> [dostęp: 2 czerwca 2021 r.].
- Ustawa o szkołach obowiązkowych, nr 91/2008; <https://www.althingi.is/altext/stjt/2008.091.html> [dostęp: 12 października 2021 r.].
- Ustawa o zarejestrowanych stowarzyszeniach wyznaniowych, nr 109/1999; <https://www.althingi.is/lagas/150a/1999108.html> [dostęp: 1 czerwca 2021 r.].

Współczesny Kościół Państwowy w Republice Islandii

Ustawa o zarejestrowanych związkach wyznaniowych, nr 108/1999; <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1999108.html> [dostęp: 3 kwietnia 2021 r.].

Ustawa zmieniająca ustawę o związkach wyznaniowych, nr 6/2013; <https://www.althingi.is/altext/stjt/2013.006.html> [dostęp: 3 marca 2020 r.].

NETOGRAFIA

https://english.hi.is/university_of_iceland [dostęp: 31 maja 2021 r.].

<http://www.islandia.org.pl/biskupst.html> [dostęp: 1 marca 2020 r.].

<https://kirkjan.is/kirkjan/biskup-islands/> [dostęp: 22 maja 2021 r.].

<https://kirkjan.is/english/> [dostęp: 1 marca 2021 r.].

<https://kirkjan.is/kirkjan/log-reglugerdir-starfsreglur-o.fl/#panel-3134e65e-93cb-11e7-80cc-005056bc217f-1> [dostęp: 20 kwietnia 2021 r.].

<https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2013/12/21f721df4326f25b5a54ec9972516f90.doc> [dostęp: 20 kwietnia 2021 r.].

http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__menning__5_trufelog/MAN10001.px/table/tableViewLayout1?rxid=bb48596d-61af-4a6b-be3c-e11e489ff3da [dostęp: 31 maja 2021 r.].

<https://utulethule.pl/studia-na-islandii-niekoniecznie/> [dostęp: 31 maja 2021 r.].

<https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1541300,J%c3%b2n-Arason-%e2%80%93-bohater-Islandii-obronca-katolicyzmu> [dostęp: 21 kwietnia 2021 r.].

Islandia jednym z najbardziej ateistycznych krajów świata; <https://icelandnews.is/wiadomosci/ze-swiata/islandia-jednym-z-najbardziej-ateistycznych-krajow-swiata> [dostęp: 3 czerwca 2021 r.].

The Global Gap Index; <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality> [dostęp: 21 kwietnia 2021 r.].

STRESZCZENIE

W kontekście Islandii, tak ustrojowo, jak i funkcjonalnie, pozycja Kościoła jawi się szczególnie interesująco. Owa szczególność jest wypadkową kilku czynników. Po pierwsze, Islandia jest państwem wyznaniowym z konstytucyjnie ustytuowaną religią (protestantyzm, odłam luterński; art. 62 konstytucji). Na koniec pierwszego kwartału 2021 roku 3/4 Islandczyków deklarowało przynależność do Kościoła ewangelicko-luterńskiego będącego Kościołem narodowym Islandii. Po drugie, w referendum z 2012 roku naród jednoznacznie opowiedział się za tym, że nie chce rozłamu państwa z Kościołem, na którego czele od 2012 roku stoi biskup Agnes M. Sigurðardóttir, pierwsza kobieta w historii Kościoła narodowego wybrana na biskupa. Po trzecie, jest

to kraj bardzo liberalny; kraj, w którym prawo zezwala na małżeństwa jedнопłciowe oraz na związki nieformalne, a także na adopcję dzieci przez osoby będące w związkach nieheteronormatywnych. Celem artykułu jest próba analizy aktualnej pozycji Kościoła w Islandii i ewentualnych zagrożeń, z którymi ten musi się mierzyć lub będzie mierzył w najbliższych latach.

Słowa kluczowe: Islandia, Kościół islandzki, Konstytucja Islandii, islandzkie prawodawstwo.

CONTEMPORARY STATE CHURCH IN THE REPUBLIC OF ICELAND

In the context of Iceland, both systemically and functionally, the position of the church is particularly interesting. This particularity is the result of several factors. First, Iceland is a religious state with a constitutionally established religion (Protestantism, Lutheran faction; Article 62 of the Constitution). At the end of the first quarter of 2021, 3/4 Icelanders declared their affiliation with the Evangelical Lutheran Church, which is the National Church of Iceland. Second, in a 2012 referendum, the nation made it clear that it did not want a split between the state and the church, headed by a female bishop, Agnes M. Sigurðardóttir, the first woman in the history of the National Church to be elected bishop since 2012. Third, it is a very liberal country; a country where the law allows for same-sex marriages and informal relationships, as well as the adoption of children by people in non-heteronormative relationships. The aim of the article is an attempt to analyze the actual position of the Icelandic Church and possible threats that it has to face or will face in the upcoming years.

Keywords: Iceland, Icelandic Church, Icelandic Constitution, Icelandic legislation.